

595.706492

E61

Ent.

SMITHSONIAN

APR 27 1976

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 35

1 augustus 1975

No. 8

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, Amsterdam 1004 — Nederland

INHOUD: B. J. LEMPKE, Notities over enkele soorten van *Elachista* (Lep., Elachistidae) (p. 105). — A. VAN FRANKENHUYZEN, *Phyllonorycter corylifoliella* (Hübner, 1793) (Lep., Gracillariidae) (p. 108). — FER WILLEMSE, Two new subspecies of *Platycheilus* (Modestana) ebneri (Ramme, 1926) from Greece (Orthoptera, Ensifera, Decapodidae) (p. 118). — Literatuur (p. 124: A. DIAKONOFF). — Korte mededeling (p. 124: Personalia).

Notities over enkele soorten van *Elachista* (Lep., Elachistidae)

door

B. J. LEMPKE

In 1867 ving Van Medenbach de Rooij bij Arnhem een *Elachista* met lichtgele kop, terwijl de voorvleugels eenkleurig zwart zijn met geelachtige middenband. Snellen stuurde het nogal afgevlagen exemplaar naar Zeller, die het determineerde als *Elachista cinctella*. Onder deze naam met Zeller als auteur publiceerden Snellen en De Graaf de vangst (1869: 211). Na het eerste exemplaar ving Van Medenbach nog enkele andere, voor zover bekend het laatst in 1872. Vier daarvan bevinden zich in de collectie van het Amsterdams museum, een vijfde in de collectie-Bentinck te Leiden. De data liggen tussen 1 en 23 juli.

In zijn standaardwerk over de Nederlandse Microlepidoptera (1882: 884) noemde Snellen de soort *megerlella* Tengström, 1848, met *adscitella* Stainton en *abruptella* Stainton als synoniemen. Rebel (1901: 203, nr. 3978) tenslotte noemde de soort *megerlella* Stainton met *cinctella* Zeller, *adscitella* Stainton en *obliquella* Stainton als synoniemen en onder deze naam komt de soort ook voor in de Naamlijst van Lycklama (1925, 1927).

In 1963 toonde Bradley echter aan, dat soort nr. 3978 van Rebel uit twee componenten bestaat, waarvan de mannetjes duidelijk verschillende genitaliën hebben. De correcte naam voor de ene soort is *Elachista megerlella* (Hübner) met *obliquella* Stainton als synoniem, die voor de andere *adscitella* Stainton. (Het gebruik van de naam *cinctella* voor één van beide berust op een verkeerde interpretatie van een door Linnaeus in 1761 beschreven en reeds door Clerck in 1759 afgebeelde *Phalaena Tinea cinctella*).

De vraag was nu tot welke van de twee soorten de door Van Medenbach verzamelde exemplaren behoren, *megerlella* of *adscitella*. Na preparatie van het genitaalapparaat van één van de mannetjes bleek de vorm van de valven volkomen overeen te komen met de door Bradley afgebeelde van *adscitella*, welke naam dus in de plaats moet komen van *megerlella*, die nog niet uit Nederland bekend is.

In de Amsterdamse collectie bevindt zich nog een ♀ met het langzamerhand wel zeer intrigerende etiket "Collecte Van Tuinen" en verder niets, terwijl in de collectie-

Bentinck onder de naam *megerlella* een ♀ staat van Geulem, 27.VII.1930. Daar Bradley geen afbeeldingen van de genitaliën der wijfjes geeft en deze ook verder niet gepubliceerd zijn, moet in elk geval het ♀ van Geulem later opnieuw gedetermineerd worden. Uiterlijk zijn de twee soorten namelijk nauwelijks van elkaar te onderscheiden.

Wel is dit het geval met de mijnen, zoals Stainton reeds in 1858 uitvoerig aangaf. De rups van *megerlella* maakt een lange lichtbruine iets opgezwollen mijn, te vinden in maart en april en weer in juli. Als voedselplanten geeft Stainton op *Melica uniflora* (Eenbloemig parelgras), *Brachypodium sylvaticum* (Boskortsteel) en *Bromus asper* (nu *Bromus ramosus*, Ruwe dravik). Vooral in de Zuidlimburgse bossen kan er naar uitgekeken worden. De mijn van *adscitella* daarentegen loopt van de top van het blad naar beneden, is wit en niet gezwollen. Te vinden in mei in o.a. *Aira caespitosa* (nu *Deschampsia caespitosa*, Smele) en *Brachypodium sylvaticum*.

Volledigheidshalve vestig ik nog de aandacht op een andere groep van het genus *Elachista*, ook met zwarte voorvleugels met geelachtige middenband, maar met zwarte kop. Een uitstekend artikel hierover publiceerde Steuer (1973) met afbeeldingen van de vlinders, genitaliën van beide seksen, mijnen en rupsen. Van deze groep is nog geen enkele soort uit Nederland bekend, maar het is best mogelijk, dat bv. *E. unifasciella* (Haworth) (met lichte franje aan de voorvleugels) en *E. gangabella* Zeller (met zwarte voorvleugelfranje) hier voorkomen.

Elachista regificella Sircom. In 1975 publiceerde Langohr op gezag van Prof. U. Parenti *E. magnificella* Tengström als nieuw voor de Nederlandse fauna. Als zodanig vinden we de soort ook vermeld bij Rebel (1901: 201, nr. 3927), die *geminatella* (Herrich-Schäffer) als synoniem geeft. Ook dit is weer een vrij ingewikkelde nomenclatorische historie, zij het op een andere manier dan bij het vorige geval. In de eerste plaats is niet Tengström, 1848, de auteur, maar Zeller, 1847, die de soort beschreef naar materiaal dat bij Regensburg verzameld was. Doch Zeller's naam is ongeldig wegens homonimie! In 1843 beschreef Duponchel namelijk een *Oecophora magnificella*, die nu in het genus *Elachista* thuis hoort. Overigens is Duponchel's naam een synoniem van *E. gleichenella* (Fabricius), maar daarmee wordt Zeller's naam niet geldig.

Nu de naam *geminatella* van Herrich-Schäffer! In 1854 beeldde hij in zijn werk onder fig. 1015 inderdaad de soort af met de naam *geminatella*, maar zonder genusnaam. De naam was toen dus niet binominaal en derhalve ongeldig. Pas in 1855 (vol. 5: 309) beschreef hij de soort als *Poeciloptilia geminatella*.

Maar vrijwel gelijktijdig met Zeller in Duitsland en Tengström in Finland had Sircom de vlinder in Engeland ontdekt. Reeds in 1849 beschreef hij de soort als *Elachista regificella* en hij voegde er ook een schets van de vleugeltekening bij: op de voorvleugel een wortelband op korte afstand van de basis, een middenband die de voorrand niet bereikt, een vlek bij de binnenrandshoek en een daar voorbij staande subapicale vlek. Deze laatste twee zijn de zg. tegenvlekken, een niet al te fraaie vertaling van het Duitse „Gegenfleck“.

Ook in de nieuwe Engelse „Check List“ (1972) vinden we de soort vermeld als *Elachista regificella* Sircom. Zeller's naam *magnificella* is niet overdreven. Bij opvallend licht en sterke vergroting zijn kop en thorax prachtig goud glanzend. Ook de banden en vlekken glanzen sterk, terwijl vooral de middenband en de twee vlekjes met blauwe schubben gemengd zijn.

Overigens zal vooral het oudere materiaal van *Elachista* uit Nederlandse collecties nodig door een deskundige gereviseerd moeten worden. Dit moge blijken uit het volgende voorbeeld. In de collectie-Bentinck staan diverse exemplaren onder de naam *Elachista holdenella* Stainton en *E. atricomella* Stainton. De eerste bleek echter een synoniem van de tweede te zijn (Bradley, 1973; Traugott-Olsen, 1974). Maar de exemplaren in genoemde collectie zijn duidelijk verschillend. Op mijn verzoek stuurde de heer Diakonoff van elk een exemplaar naar de Deense specialist. Het ene bleek

E. alpinella Stainton te zijn, het andere *E. pulchella* (Haworth)! Uit de beschrijvingen alleen (en daarmee moest men het vroeger toch maar doen) zijn diverse soorten eenvoudig niet te determineren.

SUMMARY

1. An *Elachista* species is known from the neighbourhood of Arnhem (prov. of Gelderland). It was first mentioned as *E. cinctella*, then as *E. megerlella*. Examination of the ♂ genitalia showed it to belong to *E. adscitella* Stainton. The true *E. megerlella* (Hübner) is not yet known from the Netherlands.

2. In 1975 a new species to the Dutch fauna was mentioned as *E. magnificella*. The correct name for it is *E. regificella* Sircom.

GECITEERDE LITERATUUR

- Bradley, J. D., 1963. A review of the nomenclature of certain species in the genus *Elachista* Treitschke (Lep., Elachistidae). *Entomologist's Gaz.* 14: 150-162, fig. 1-6.
- , 1971. Some changes in the nomenclature of the British Lepidoptera. *Entomologist's Gaz.* 22: 23-27.
- Bradley, J. D., D. S. Fletcher & P. E. S. Whalley, 1972. In G. S. Kloet & W. D. Hincks, *A check list of British Insects*, second ed., part 2. VIII + 153 pp. London. (p. 17).
- Graaf, H. W. de & P. C. T. Snellen, 1869. Microlepidoptera nieuw voor de fauna van Nederland. *Tijdschr. Ent.* 12: 203-215.
- Herrich-Schäffer, G. A. W., 1853-1855. *Systematische Bearbeitung* etc., vol. 5. 394 + 52 pp., 124 + 7 + 1 pl. Regensburg.
- Langohr, G. R., 1975. Zes soorten Microlepidoptera nieuw voor de Nederlandse fauna. *Ent. Ber., Amst.* 35: 78-80.
- Lycklama à Nijeholt, H. J., 1925 (en 1927). *Naamlijst van de Nederlandsche Microlepidoptera*. 31 pp. (p. 23).
- Sircom, J., 1849. Descriptions of three New British Tineidae. *Zoologist* 7, App.: XLII, fig.
- Snellen, P. C. T., 1882. *De vlinders van Nederland II Microlepidoptera*. XII + 1197 pp. Leiden. (p. 884).
- Steuer, H., 1973. Beitrag zur Kenntnis der Elachistiden (Lepidoptera), Teil I. *Dt. ent. Z.*, N. F. 20: 153-169.
- Stainton, H. T., 1858. *The Natural History of the Tineina*, vol. 3. 269 pp., pl. I-VII + pl. I. London, Paris, Berlin. (p. 58, pl. I, fig. 3 *adscitella*; p. 74, pl. II, fig. 2 *megerlella*).
- Staudinger O., & H. Rebel, 1901. *Catalog der Lepidopteren des Palaearctischen Faunengebietes*. XXX + 411 + 368 pp. Berlin.
- Traugott-Olsen, E., 1974. Description of three new *Elachista* species, and nomenclatural remarks on other species of the genus (Lep., Elachistidae). *Entomologist's Gaz.* 25: 259-268, pl. 12, 5 tekstfign.
- Zeller, P. E., 1847. Bemerkungen über die auf einer Reise nach Italien und Sicilien beobachteten Schmetterlingsarten. *Isis, Jena*. 1847: 121 et seq. (p. 891).

Amsterdam 1010, Oude IJsselstraat 12-III.